

КОНСТРУКЦІЇ З ОДНОРІДНИМИ ГОЛОВНИМИ ЧЛЕНАМИ РЕЧЕННЯ В НАЗВАХ РОЗДІЛІВ І СТАТЕЙ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ У статті досліджуються формально ускладнені прості номінативні речення з однорідними головними членами, які є назвами розділів і статей Кримінального кодексу України. Зазначається, що в назвах розділів та статей кодексу однорідні головні члени завжди поширені, найчастіше безприйменниковими і прийменниковими додатками, узгодженими й неузгодженими означеннями. Окрім того, такі синтаксичні конструкції можуть мати й ускладнену структуру. Ключові слова: номінативні речення, формально ускладнені прості речення, однорідні головні члени речення, назви розділів і статей Кримінального кодексу України, синтаксичні конструкції. Summary. In the article studies the formally complicated simple sentences with homogeneous principal terms. They are the names of the sections and articles of the Criminal Code of Ukraine. It is noted that the names of the sections and articles of the code homogeneous

ЛІНГВІСТИКА. Випуск XXII

44

principal members are always common, often unprepositional and prepositional complements. Besides , such syntax can also have a complicated structure. Key words: formal complicated simple sentences, homogeneous principal parts of the sentence, names

Дослідження мови і стилю законодавчих актів, безумовно, має важливе значення для розбудови державності в Україні. Не випадково в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. на сторінках наукових видань, філологічних і юридичних, дедалі частіше почали з'являтися праці з цієї проблематики, захищено понад два десятки дисертацій, об'єктом вивчення в яких є різноманітні аспекти як мови і стилю законодавства взагалі, так і окремих його галузей (див., наприклад, праці О. І. Білоусової [1], С. П. Кравченка [3], О. Ю. Прадід [4], В. Г. Рогожі [5], З. А. Тростюк [6] та ін. учених). Проте поза увагою вчених досі залишається чимало проблем, зокрема детальний аналіз окремих законодавчих актів, законів і кодексів, результати якого могли б суттєво вплинути на удосконалення мови законодавства. Серед таких проблем – дослідження синтаксичної структури назв розділів і статей Кримінального кодексу України (далі ККУ), які є як простими, так і складними формально ускладненими простими номінативними реченнями. У сучасній лінгвістиці немає єдиного визначення ускладненого речення, хоча сам термін формально ускладнене просте речення загальноприйнятий. До формально ускладнених простих речень, на думку вчених, слід зараховувати речення з: 1) однорідними членами, 2) відокремленими членами, 3) вставними і вставленими конструкціями, 4) звертанням [див., наприклад: 2, с. 540-541; 7, с. 778]. Мета пропонованої статті – дослідити формально ускладнені прості номінативні речення з однорідними головними членами, які є назвами розділів і статей ККУ. Слід зауважити, що в назвах розділів і статей ККУ завжди вживаються завжди поширені однорідні головні члени речення. Вони поширюються: 1) спільним непрямым безприйменниковим або прийменниковим додатком: – вираженням іменником: Повторність, сукупність та рецидив злочинів (розділ УІІ 34); Погашення та

зняття судимості (ст. 108); Забруднення або псування земель (ст. 239); Погроза або насильство щодо начальника (ст. 405); – вираженим іменником, поширеним непрямым безприйменниковим додатком, вираженим іменником, від якого залежить узгоджене означення, виражене прикметником: Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345); – вираженим іменником, поширеним непрямым безприйменниковим додатком, вираженим іменником, поширеним узгодженим і неузгодженим означеннями, вираженими відповідно прикметником та цілісним словосполученням: Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру (ст. 95); – вираженим іменником, поширеним узгодженим означенням, вираженим прикметником: Випуск або реалізація недоброякісної продукції (ст. 227); Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів (ст. 301); Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437); – вираженим іменником, поширеним узгодженим означенням, вираженим дієприкметниковим зворотом: Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 198); – вираженим іменником, поширеним узгодженим і неузгодженим означеннями, вираженими відповідно прикметником та цілісним словосполученням: Поняття та мета примусових заходів медичного характеру (ст. 92); – вираженим іменником, поширеним узгодженим означенням, вираженим цілісним словосполученням: Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу (ст. 245); Розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440);

Розділ І. Актуальні проблеми граматики

45

– вираженим іменником, поширеним неузгодженим означенням, вираженим іменником з прийменником, що поширене теж неузгодженим означенням, вираженим іменником, від якого залежить непрямий безприйменниковий додаток, виражений іменником: Проектування або експлуатація споруд без систем захисту довкілля (ст. 253); – вираженим іменником, поширеним однорідними неузгодженими означеннями, вираженими іменниками, від яких залежать спільний непрямий безприйменниковий додаток, виражений іменником, що поширений узгодженим означенням, вираженим прикметником: Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу (ст. 290); – вираженим іменником, поширеним однорідними узгодженими означеннями, вираженими прикметниками: Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча (ст. 346); – вираженим іменником, поширеним однорідними неузгодженими означеннями, вираженими іменниками з прийменником, один із яких поширений узгодженим означенням, вираженим прикметником, а інший – непрямым безприйменниковим додатком, вираженим іменником: Приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ст. 238); – вираженими іменником, поширеним неоднорідними узгодженими означеннями, вираженими дієприкметником і прикметниками: Виготовлення, збут та використання підроблених недержавних цінних паперів (ст. 224). Конструкції з однорідними головними членами речення, поширеними спільним непрямым безприйменниковим або прийменниковим додатком, можуть мати ускладнену структуру: Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення

наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 317); 2) спільними непрямыми безприйменниковими додатками, вираженими іменниками, один із яких поширений неузгодженим означенням, вираженим іменником, від якого залежить непрямий безприйменниковий додаток, вираженим іменником: Здача або залишення ворогові засобів ведення війни (ст. 427); 3) спільними однорідними непрямыми безприйменниковими або прийменниковими додатками: – вираженими іменниками та цілісним словосполученням: Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного (ст. 377); – вираженими іменниками, один із яких поширений узгодженим означенням, вираженим прикметником: Посів або вирощування снотворного маку чи конопель (ст. 310); – вираженими іменниками, один із яких поширений узгодженим і неузгодженим означеннями, вираженими відповідно прикметником та цілісним словосполученням: Знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду (ст. 298-1); – вираженими іменниками, поширеними спільним неузгодженим означенням, вираженим іменником: Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи (ст. 398); – один із яких виражений цілісним словосполученням, поширеним узгодженим означенням, вираженим прикметником, а інший – іменником, від якого залежать однорідні узгоджені означення, виражені прикметниками: Угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна (ст. 278). Конструкції з однорідними головними членами, поширеними спільними однорідними безприйменниковими додатками, можуть мати ускладнену структуру: Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї (ст. 199); Заготівля, перероблення або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції (ст. 327); Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків (ст. 385);

ЛІНГВІСТИКА. Випуск XXII

46

4) узгодженим означенням, вираженим прикметником, та спільним неузгодженим означенням, вираженим іменником, поширеним непрямым прийменниковим додатком, вираженим іменником, від якого залежить узгоджене означення, виражене прикметником: Правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 44); 5) спільним узгодженим означенням, вираженим прикметником, та спільним непрямым безприйменниковим додатком: – вираженим іменником: Умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194), Необережне знищення або пошкодження майна (ст. 196); Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів (ст. 311); – вираженим іменником, поширеним узгодженим означенням, вираженим прикметником: Умисне знищення або пошкодження військового майна (ст. 411); Необережне знищення або пошкодження військового майна (ст. 412); – вираженим іменником, поширеним неузгодженим означенням, вираженим іменником із прийменником, від якого залежить непрямий безприйменниковий додаток, виражений іменником, поширений узгодженим означенням, вираженим дієприкметником: Незаконна організація або утримання місць для вживання одурманюючих засобів (ст. 322); –

вираженням іменником, поширеним неузгодженим означенням, вираженням іменником, від якого залежить непрямий безприйменниковий додаток, виражений іменником, поширений узгодженим означенням, вираженням прикметником: Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (ст. 347); – вираженням іменником, поширеним однорідними неузгодженими означеннями, вираженнями іменниками, які поширені спільним неузгодженим означенням, вираженням іменником: Умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи (ст. 399); – вираженням іменником, поширеним однорідними неузгодженими означеннями, два з яких виражені іменниками, а третій – цілісним словосполученням: Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного (ст. 378); – вираженням іменником, поширеним узгодженим означенням або однорідними узгодженими означеннями, вираженням прикметником або прикметниками: Незаконне утримання, осквернення або знищення релігійних святинь (ст. 179); Незаконне виготовлення, збут або використання державного пробірної клейма (ст. 217). Конструкції з однорідними головними членами, поширеними спільним узгодженим означенням і спільним непрямым безприйменниковим додатком, можуть мати ускладнену структуру: Незаконне виготовлення, підроблення, використання чи збут підроблених документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (ст. 318); Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 321); 6) спільним узгодженим означенням, вираженням прикметником, та непрямыми безприйменниковими додатками, вираженнями іменниками: Незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146); 7) спільним узгодженим означенням, вираженням прикметником, та спільними однорідними непрямыми безприйменниковими додатками, вираженнями іменниками, поширеними узгодженими означеннями, два з яких виражені прикметниками, а третій – займенником: Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307); 8) спільним узгодженим означенням, вираженням прикметником, спільною обставиною місця, вираженою іменником з прийменником, та спільним непрямым безприйменниковим додатком, вираженням іменником, від якого залежить узгоджене означення, виражене прикметником: Незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків (ст. 208);

Розділ І. Актуальні проблеми граматики

9) спільним узгодженим означенням, вираженнями прикметником, спільною обставиною мети, вираженою іменником із прийменником, та спільним непрямым безприйменниковим додатком, вираженням іменником, від якого залежить: – узгоджене означення, виражене прикметником: Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204); – узгоджені означення, два з яких виражені прикметниками, а третій – займенником: Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309). Конструкції з однорідними головними членами речення можуть мати ускладнену структуру: Фальсифікація

виборчих документів, документів референдуму чи фальсифікація підсумків голосування, надання неправдивих відомостей до органів Державного реєстру виборців чи фальсифікація відомостей Державного реєстру виборців (ст. 158); Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок (ст. 216). Отже, як свідчить проведений аналіз, однорідні головні члени формально ускладнених простих речень, які є назвами розділів і статей Кримінального кодексу України, завжди поширені, найчастіше безприйменниковими і прийменниковими додатками, узгодженими й неузгодженими означеннями. Окрім того, такі синтаксичні конструкції можуть мати й ускладнену структуру.

ЛІТЕРАТУРА 1. Білоусова О. І. Граматична специфіка мови українського законодавства : Дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / О. І. Білоусова. – Дніпропетровськ, 2010. – 215 с. 2. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови : Морфологія. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк, 2011. – 992 с. 3. Кравченко С. П. Мова як фактор правоутворення та законотворення : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень / С. П. Кравченко. – Одеса, 2000. – 20 с. 4. Прадід О. Ю. Словотвірні та граматичні особливості назв розділів і статей Кримінального кодексу України : Автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / О. Ю. Прадід. – Дніпропетровськ, 2013. – 20 с. 5. Рогожа В. Г. Засоби вираження вольової модальності в текстах кодексів України : Автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / В. Г. Рогожа. – К., 2005. – 24 с. 6. Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України : Авто- реф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально- виконавче право / З. А. Тростюк. – К., 2000. – 16 с. 7. Українська мова: Енциклопедія. – 3-є вид., зі змінами і доп. – К.: Українська енциклопедія,